

G.K.HACIYEVA

e-mail: gunel_sm@yahoo.com

[:https://orcid.org/0000-0002-4940-0238](https://orcid.org/0000-0002-4940-0238)

doktorant

Azərbaycan Dillər Universiteti

(Bakı şəh., R.Behbudov küç., 134)

elmi işçi

AMEA İ.Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu

(Bakı şəh., H.Cavid pr., 115)

10.62021/0026-0028.2025.3.433

İNGİLİS İDİOMLARININ AUTENTİK MƏTNLƏR VASİTƏSİLƏ TƏDRİSİNDƏ INNOVATİV METODLARIN ROLU

Xülasə. Məqələdə tələbələrin ingilis dilində idiomatik leksik bazalarının autentik mətnlər vasitəsilə artırılması və bu istiqamətdə müasir təlim metodlarının əhəmiyyətindən danışılır.

Dərs prosesində müasir təlim metodlarının istifadəsi, müxtəlif resurslardan yararlanmaqla keyfiyyətli təlimin təşkil olunması təhsilverənlərdən tələb olunan əsas məsələlərdən hesab edilir.

İngilis idiomlarının autentik mətnlər daxilində innovativ metodlar vasitəsilə tələbələrə öyrədilməsi məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirərək real həyat hadisələrinin əyaniliyini ön plana çəkir. Bu, dil mənisəmə prosesində obrazlı, emosional ifadə vasitələrinin surf dil daşıyıcılarının dilindən dinləməklə ingilis dilinə rəğbəti gücləndirir və tələbələrin dilöyrənməyə motivasiyasını yüksəldir.

Açar sözlər: idiomatik ifadələr, autentik mətnlər, innovativ metodlar, real (autentik) situasiyalar, dərs keyfiyyətinin yüksəldilməsi

İngilis dilinin idiomatik ifadələrinin autentik mətnlər vasitəsilə tədrisi tələbələrin şifahi nitqlərinin ifadəli və ekspressiv inkişafı, ünsiyyətlərinin real bədii təsvirlərlə qurulması, obrazlı düşünmə qabiliyyətlərinin formalaşdırılması üçün zəruri bir amildir. “İdiomların mənim-sənilməsi dilöyrənmənin əsas komponentlərindən biridir” [4, s. 361-383]. Təbii ki, idiomlar öncə yazılı şəkildə yox, şifahi şəkildə tələbələrə öyrədilməlidir. İdiomların yaxşı qavranılması üçün ilkin mərhələdə situativ dialoqlardan istifadə etmək, autentik mətnlərdən yararlanmaq olduqca vacibdir. Bu həm şifahi nitqdə, həm də sonrakı mərhələlər üçün, yəni yazılı nitq üçün də keçərlidir. Çünki onların situativ olaraq kontekstini bilmədən təhsilalanlar tərəfindən asanlıqla qavranılması qeyri-mümkün bir haldır. İdiomatik ifadələri kontekst daxilində, orijinal situasiyalarla öyrənmək, onların harada və necə işlədildiyini dil daşıyıcılarının nitqləri vasitəsilə dəqiqliklə bilmək əhəmiyyətli məsələlərdəndir.

Müxtəlif ingilisdilli xalqların əsrlər boyunca fərqli sahələrdə əldə etdikləri təcrübələrini idiomlarla ifadə etmələri sayəsində belə ifadələrin situativ mətnlərlə tədrisi, yəni ekspressiv, emosional, müxtəlifçəkarlı ifadələrin autentik materiallarla öyrədilməsi və mənim-sənilməsi nəticəsində tələbələrin dünyagörüşlərinin ixtiyari inkişafı baş verir ki, bu da dünya haqqında mədəni, siyasi, sosial, iqtisadi, ictimai, nəhayət, bəşəri təxəyyülün yaranması, yəni elmi səviyyələrinin artırılması üçün zəruri faktor hesab edilə bilər. Autentik mətnlər ingilis dilinin canlı vəziyyətini əks etdirir ki, bu da tələbələrə idiomları kontekst daxilində daha aydın başa düşməyə və yadda saxlamağa imkan verir. Təhsilverənlər tədrisdə çeşidli mənbələrdən istifadə etməklə bir sıra orijinal (autentik) materiallardan – müxtəlif janrlı əsərlər, məqalələr, filmlər, mahnılar, məşhurların müsahibələri və s. materiallardan yararlana bilərlər. Bu kimi materiallar

təhsilalanlarda dərəcə qarşı motivasiya yaradar və öyrəndiklərini praktikada asanlıqla tətbiq edə bilirlər.

Tədris prosesi üçün autentik situasiyaların seçilməsi, müxtəlif aspektli situasiyalar çərçivəsində idiomlarla zəngin mətnlərin tətbiqi, dialoji və monoloji mətnlərdən əldə edilən zəngin idiomatik ifadələrin tədrisi və onların öyrədilməsində tətbiq olunan müasir yanaşmalar münbit təlim mühitinin təşkilinə şərait yaradır. İngilis idiomlarının autentik mətnlər vasitəsilə tədrisi zamanı innovativ metodlardan istifadə öyrətmə prosesinə marağı və səmərəliliyi əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Prosesə tətbiq olunan yeni yanaşmalar öyrənməni daha dinamik və yaddaqlan edir.

İngilis dilinin idiomatik ifadələrinin öyrənilməsi prosesi autentik mətnlər və innovativ metodlarla həyata keçirilərsə, onların mənimsənilməsi daha maraqlı və asan olar. Bu yalnız idiomların mənalərini öyrənməyə deyil, həm də tələbələrin ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılıb inkişaf etdirilməsinə imkan verəcək.

Xarici dillərin tədrisində elə bir metod yoxdur ki, universallıq təşkil etsin. Lakin istənilən yanaşma tədrisə bir yenilik, bir fərqlilik gətirir ki, bu da nəinki müəllimin səriştəliliyinin artırılmasına, dərəcə keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və səmərəli keçirilməsinə, eyni zamanda tələbələrdə konkret biliklərin əldə olunmasına, ötürülən yeni bilik və bacarıqların daha effektiv yolla mənimsənilməsinə xidmət edir. Hər bir yeni metodun müəllimin metodologiyasının müəyyən bir hissəsini təşkil etməsi aktiv təlim strategiyasının və davamlı inkişafın özəyini qoyur. Bu baxımdan, müxtəlif metodların istifadəsinə geniş yer verilməlidir. İnnovativ metodların tətbiqində başlıca məqsədlər aşağıdakılardır:

- a) Tədris prosesinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi
- b) Keçirilən mövzuya maraq və motivasiyanın yaradılması
- c) Tələbələrin bilik və bacarıq səviyyələrinin artırılması
- d) Təqdim olunan təlimat çərçivəsində sərbəst işin qurulması
- e) Auditoriyadaxili əməkdaşlıq, komanda işi, birgə fəaliyyətin aşılması

İnnovativ metodların tətbiq olunduğu auditoriyada müəllim əsl təlimçi, bələdçi, məsləhətçi, təşkilatçı, istiqamətləndirici, nəhayət, müşahidəçi rolunda çıxış edir. Yeni tendensiyalardan yararlanmaqla dərəcə təhsilalanların arzu və istəklərinə müvafiq şəkildə qurur. Tələbələr isə fəal şəkildə fikir mübadiləsinə qoşulurlar. Sərbəst qaydada düşüncələrini bölüşür, fərdi münasibətlərini nümayiş etdirirlər. Təqdim olunan mövzunu təhlil edərək mülahizə yürüdürlər. Beləcə, analiz etmə bacarıqları, problem həll etmə və tənqidi düşünmə qabiliyyətləri formalaşmış olur. Bu yolla tələbələr müstəqil fikiryürütmə və genişmiqyaslı yaradıcılıq işlərinə təşviq edirlər. V.Pənahovanın da fikirlərinə əsaslanaraq, yeni yanaşmalarla təşkil olunan dərəcə, təbii ki, tələbəmərkəzli tədris prosesi üçün son dərəcə əhəmiyyət kəsb edir: *“Müasir təlim metodlarından istifadədə fəal dərəcə mərhələləri motivasiya, tədqiqat işi, məlumat mübadiləsi, məlumatın müzakirəsi və təşkili, ümumiləşdirmə və nəticədən ibarətdir”*[2, s. 198-199].

İdiomatik ifadələrin autentik mətnlər vasitəsilə mənimsənilməsi hər bir tələbənin özünü ingilis dilində daha rahat və hərtərəfli ifadə etmə qabiliyyətini formalaşdırmasında yardımçı rolunu oynayır. Lazımi situasiyalarda məcazi, metoforik frazalardan istifadə etməklə söhbətə səmimiyyət qatmaq imkanı verir. Bu problemin effektiv həll yolunda İKT əsaslı təlim metodu (ICT-based learning method) əvəzsizdir. Bu metod son dövrlərin aparıcı və daha yararlı təlim metodlarından biri hesab edilir. İKT-dən istifadə etməklə çeşid-çeşid autentik mətnlərin audiovizuallığını təmin edə bilərik. Bu da öz növbəsində görüntü və səslənmə ilə yanaşı, rəngarəngliyi sayəsində tələbələrin fikirlərini maksimal dərəcədə özünə cəlb edir. Dərəcə ərzində yüksək effektivlik nəzərə çarpan olur. İdiomlarla zəngin real-autentik hadisələrin əyaniliyi ifadə olunan dialoq və monoloqların daha yaxşı qavranılmasına, emosional vahidlərin, məcazilik daşıyan frazaların daha asan mənimsənilməsinə rəvac verir. İKT əsaslı dil təlimi zamanı müəllimlərin yararlanacaqları fərqli məzmunla malik video roliklər, qısa metrajlı kinolar, tele-

serialar ingilisdilli xalqların həyat tərzinə yaxından bələd olmağa, dili sırf dil daşıyıcılarından dinləməyə imkan verən vasitələrdir.

Filmlərdə idiomların istifadə olunduğu səhnələrə tamaşa etmək, onları reallıqda – dərslərdə səhnələşdirmək, ədəbi-estetik prinsiplərə cavab verən fraqmentlərin auditoriyada obrazlar üzrə canlandırılması, situativ idiomlardan istifadə etməklə dialoqların qurulması tədrisi stimullaşdırən fəaliyyətlərdəndir. Audiovizual materiallar siyahısında sırf filmlərin nümayişi ona görə aktualdır ki, burada geniş kontekstin olması sayəsində hadisələrin gedişi zamanı idiomların işlənmə məqamlarına diqqət yetirmək, mövzunun motivi ilə bağlı tələbələrin sual-cavabda iştirakını təmin etmək, filmi istənilən anda dayandıraraq oradakı ekspressiyaları “Kallan metodu” (Callan method) üzrə düzgün tələffüz, düzgün intonasiya, düzgün quruluşla tələbələrə bir neçə dəfə təkrar etdirmək olduqca faydalıdır. Belə ki, Kallan metodu ənənəvi tədris metodlarından olan “əzbərləmə” texnikasını mexaniki sürətdə reallaşdırır və hər növbəti dərstdə öyrənilənlərin bu metodla yenə xatırlanıb təkrar edilməsi mətnin yadda saxlanılmasına kömək edir. Kallan metodu sırf əzbərləmə üsulundan azacıq fərqlənərək təqdim olunan materialın müəllimin intensiv sual-cavab yolu ilə öyrənilənlərin dərslərdə davamlı təkrarına nail olması vasitəsilə yaddaşın keyfiyyətini və saxlama tutumunu yüksəldir.

Audiovizual vasitə olan qısametrajlı autentik filmlərin və ya əvvəlcədən izlənilmiş tammetrajlı filmlərdə idiomların yer aldığı səhnələrin, məsələn, dialoqlar, monoloqlar olan hissələrinin (dialoji və monoloji nitq) kəsilib götürülərək auditoriyada izlənilməsinə təmin etmək ingilis idiomlarının məhz autentik mətnlər vasitəsilə öyrənilməsinin ən səmərəli metodlarından biridir.

Məlumdur ki, mahnılar da öz növbəsində *“güclü stimulyatordur, o, auditoriyanın ab-havasını dəyişməklə bilavasitə tələbənin emosiyasına təsir edir və onu psixoloji olaraq yeni bir fəaliyyətə hazırlaya bilir. Hətta dərslər zamanı film musiqilərinin tələbələr arasında zümzümə edilməsi ilə mahnıların hansı filmlərə aid olması tipli tələbələr arasında oyun da qurmaq olar”* [6, s. 242]. Mahnıların sözlərinə köklənərək onların ritmlə təkrar-təkrar dodaqaltı oxunması həmin ifadələrin rahatlıqla əzbərlənməsinə rəvac verir.

Dərs prosesində mətn əsaslı yanaşma (Text-based learning method) zamanı tələbəyə təqdim olunan istənilən mətn dili dildəşıyıcılarının real, situativ həyat kontekstinə əhatə edən materiallar qismidir. Mətnlər də audiovizual materiallar – televiziya verilişləri, filmlər, mahnılar, reklamlar kimi autentik struktura malik vəsaitdir. Müxtəlif tipli mətnlər autentik material bazası olmaqla yanaşı, həm də Mətn əsaslı tədris strategiyasını ön plana çəkir. Burada ingilis dilinin çox sayda idiomatik ifadələrinə rast gəlmək mümkündür.

Məzmun əsaslı öyrənmə metodu (Content-based learning method) tələbələrin yalnız dil biliyinin yox, onların müxtəlif sahələr və mövzularla bağlı əsas biliklərini artırır. Təlim materialları, deyə bilərik ki, bütün sahələri əhatə edəcək mövzulardan ibarət ola bilər. Məzmun əsaslı tədris üsulunda müəllim tələbələrin maraq və istəklərinə uyğun mövzulara müraciət etməklə dərslər motivasiyasını artırır. Bu metod tələbəyə dili lazım olan məzmununda, eyni zamanda akademik və peşəkar səviyyədə öyrənməyə şərait yaradır.

Tədris zamanı yeni forma və metodların axtarışı, yeni təlim texnikaları və strategiyalarının tətbiqi, müəllimlərin təlim-tədris üçün seçdikləri əlavə metodik vəsaitlər, məsələn, autentik materiallar bəzən dərslərdən daha effektiv təsir bağışlayır. Bu xüsusda L.Qurbanovanın belə bir tezişi yada düşür: *“Təfəkkür hər bir insanda eynidir, ancaq bu, o demək deyil ki, dillər də eynidir. Buna görə də dil öyrədilərkən və öyrənilərkən müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə olunur. Əgər belə olmasa, dillər arasında müəyyən ziddiyyət yaranar, bu da dilöyrənməni çətinləşdirir”* [1, s. 162].

Autentik mətnlər vasitəsilə idiomların tədrisi tələbələrin ifadəli və obrazlı kommunikativ səriştələrinin inkişafı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Müxtəlif iş müəssisələrində, kurslarda, konfranslarda, xarici səyahətlərdə, bir sözlə, ingilis dilli bütün mühitlərdə idiomatik

ifadələrlə zəngin autentik mövzular vasitəsilə öyrənilənlərin tələbələrə dəstəyi tədrisin innovativ metodlarla faydalılığının və səmərəliliyinin yüksək göstəricisinin əksidir.

İşin elmi nəticəsi. İngilis dilinin tədrisi prosesində tələbələrin idiomatik nitq bacarıqlarının formalaşdırılması və vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində müasir və səmərəli metodlardan yararlanmanı vacib edir.

İşin elmi yeniliyi. Sözügedən məqalədə autentik mətnlər daxilində ingilis dilinin idiomatik ifadələrinin innovativ metodlarla mənimsədilməsi yolları konkretləşdirilir.

İşin tətbiqi əhəmiyyəti. Tədqiqatı aparılan mövzu ekspressiv nitq bacarıqlarının səmərəli üsullarla formalaşdırılması və vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi baxımından magistrant və doktorantlar üçün daha çox əhəmiyyət daşıya bilər.

Ədəbiyyat

1. Qurbanova, L. Dildə fonetik və fonoloji mənimsəmə və interferensiya hadisəsi (İngilis və Azərbaycan dillərinin materialları əsasında) / L.Qurbanova. – Bakı, – 2016. – 208 s.
2. Pənahova, V.V. Xarici dilin tədrisi zamanı məlumatın qavranılması // Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri (Respublika elmi konfransın tezisləri). – Bakı: ADU, – 2018. – s. 198-199.
3. Винарева, Л.А. Английские идиомы. / Л.А.Винарева, В.В.Янсон. – Москва: Академия, – 2010, – 382 с.
4. Dr. Maisa, S. Teaching of English Idioms to Tertiary Learners to Enhance Idiomatic Knowledge: An Experimental Study // Language in India. – Vol. 17: 7 July 2017. – pp. 361-383.
https://www.academia.edu/34219826/Explicit_Teaching_of_English_Idioms_to_Tertiary_Learners_to_Enhance_Idiomatic_Knowledge_An_Experimental_Study
5. Ismailova, D.A. English teaching methodology / D.A.Ismailova. – Bakı: Mutarjim, – 2021. – 318 p.
6. Jeremy, H. The Practice of English Language Teaching / H.Jeremy. Longman. Third Edition. Completely Revised And Updated, – 2001. – 371 p.
7. Jeremy, H. The Practice of English Language Teaching / H.Jeremy. Fifth edition, – 2015, – 446 p.
8. Michael, Mc C. English Idioms in use. Intermediate / Mc.C.Michael. – Cambridge: Cambridge University Press, 9th printing, – 2009. – 190 p.

G.K.Hajiyeva

The Role of Innovative Methods in Teaching English Idioms Through Authentic Texts

Summary

The article discusses the expansion of students' idiomatic vocabulary through authentic texts and the importance of modern teaching methods in this regard.

In the teaching process, the use of modern methodologies and the organization of high-quality instruction by making use of various resources are considered among the main requirements for educators.

Teaching English idioms to students within authentic texts through innovative methods develops logical thinking and emphasises the visibility of real-life situations.

In the process of language acquisition, this strengthens interest in English by exposing learners to figurative and emotional means of expression directly from native speakers, and increases students' motivation for learning.

Keywords: idiomatic expressions, authentic texts, innovative methods, real-authentic situations, improving teaching quality

Г.К.Гаджиева

Роль инновационных методов в обучении английским идиомам с помощью аутентичных текстов

Резюме

В статье говорится о расширении идиоматического лексического запаса студентов посредством аутентичных текстов и о важности современных методов обучения в этом направлении.

В учебном процессе использование современных методик и организация качественного обучения с привлечением различных ресурсов считаются одними из основных требований к преподавателям.

Преподавание идиом английского языка студентам в составе аутентичных текстов с использованием инновационных методов развивает логическое мышление и выдвигает на первый план наглядность реальных жизненных событий. В процессе усвоения языка это усиливает интерес к английскому языку за счёт восприятия образных, эмоциональных средств выражения непосредственно из уст носителей языка и повышает мотивацию студентов к изучению.

Ключевые слова: идиоматические выражения, аутентичные тексты, инновационные методы, реальные (аутентичные) ситуации, повышение качества обучения

Рəyүci: b/m V.C.Eminova

Redaksiyaya daxil olun: 15.08.2025